UNESCO i kulturna baština

Mićić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:318131

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Informatologije

Nikolina Mićić

UNESCO i kulturna baština

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Hasenay

Sumentor: Darko Lacović, asistent

Osijek, rujan 2012.

Sadržaj

1. Uvod....4
2. Kulturna baština....6
    2.1. Povijesni razvoj i kompleksnost pojma....6
    2.2. Definicija baštine....7
    2.3. Stupnjevitost baštine prema lokalitetu....8
    2.4. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara....9
3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)....11
    3.1. UNESCO-ovo poslanje očuvanja svjetske baštine....13
4. Hrvatska kulturna baština....14
    4.1. Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku....15
    4.2. Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom....15
    4.3. Dubrovnik, Stari grad....16
    4.4. Eufrazijeva bazilika u Poreču....17
    4.5. Trogir, povijesna jezgra grada....18
    4.6. Hvar, Starigradsko polje....18
    4.7. Plitvička jezera....19
5. Zaključak....20
Literatura....22

Sažetak

U radu se definira pojam kulturne baštine, njegova kompleksnost i povijesni razvoj započet s Francuskom revolucijom. Pošto su se definicije kulturne baštine vremenom mijenjale i proširivale, u radu se navode definicije prema UNESCO-ovoj konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, koja razlikuje tri komponente pri definiranju kulturne baštine, a to su spomenici, skupine građevina i lokaliteti. Definicija kulturne baštine prema Ministarstvu kulture Republike Hrvatske dijeli kulturnu baštinu na materijalnu i nematerijalnu, te se navodi da kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna dobra od umjetničkog, povijesnog, arheološkog ili znanstvenog značenja. Dalje se u radu opisuje stupnjevitost baštine prema lokalitetu, odnosno razlika između svjetske, nacionalne, lokalne i osobne baštine te se obrađuje Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, koji je u Republici Hrvatskoj donesen 1999. godine. Rad nadalje prikazuje UNESCO organizaciju za obrazovanje, znanost i kulturu, koja je osnovana 1945. godine, s obzirom na njezinu misiju očuvanja svjetske baštine. Svake se godine iz Fonda svjetske baštine izdvoji četiri milijuna američkih dolara za prepoznavanje, zaštitu i promidžbu svjetske baštine. UNESCO-v popis svjetske baštine trenutno sadrži preko 950 znamenitosti iz 157 zemalja svijeta. Hrvatska kulturna baština, samim tim što je upisana na UNESCO-ovu listu svjetske baštine, pokazuje hrvatsko sudjelovanje u stvaranju naslijeđa čovječanstva. Navodi se svih sedam kulturnih dobara Republike Hrvatske, a to su: katedrala Sv. Jakova u Šibeniku, Dioklecijanova palača u Splitu, Dubrovnik, Eufrazijeva bazilika u Poreču, povijesna jezgra Trogira, Starigradsko polje na Hvaru i Plitvička jezera. Svako od dobara je ukratko opisano i objašnjeno je zašto su uvrštena na UNESCO-ovu listu.

Ključne riječi: kulturna baština, UNESCO, UNESCO-ova lista svjetske materijalne baštine, Hrvatska

1. Uvod

Pojam kulturne baštine ima izuzetnu važnost zbog svoje višestrukosti koju posjeduje na više razina. Kao prvo, nositelj je identiteta određene ljudske zajednice te istovremeno dokazuje i povijesno postojanje pojedinih ljudskih zajednica na određenom prostoru; često ima političku dimenziju, pa se obilježja pojedinih kulturnih dobara upotrebljavaju kao elementi političkog djelovanja, te je izraz umjetničkih dosega.

Kulturna baština nosi obilježja prošlih vremena, ali jednako tako i suvremenosti. Spomeničke i prirodne cjeline svake svjetske države su od neprocjenjive vrijednosti za cijelo čovječanstvo. Ljudi ih nastoje što bolje zaštiti, sačuvati za buduće naraštaje, te ih predstaviti i promicati njihovu vrijednost. Nažalost, takva su mjesta oduvijek bila izložena različitim ljudskim i prirodnim katastrofama u kojima su mnoga od njih i zauvijek nestala. Tada se pojavljuje UNESCO, kao velika međunarodna koalicija, pod natpisom mira i kulture, i kreće u misiju očuvanja i zaštite lokacija koje zbog svojih prirodnih karakteristika, povijesne važnosti ili duhovne znakovitosti nadilaze sve granice i tako postaju zajednička ostavština cijelog čovječanstva.

Cilj rada je prikazati ulogu UNESCO organizacije, te naglasiti važnost očuvanja svjetske kulturne baštine. U radu se opisuje hrvatska kulturna baština koja se nalazi na UNESCO-ovoj zaštitnoj listi, zajedno s jednim prirodnim dobrom. Na UNESCO-ovoj zaštitnoj listi nematerijalne baštine nalaze se i hrvatska dobra, koja su na listu upisana 2. listopada 2009. godine, ali ona nisu predmet rada.

Na samom početku ovoga rada govori se o pojmu kulturne baštine, o njegovom povijesnom razvoju i kompleksnosti. Iduće potpoglavlje donosi definiciju kulturne baštine navodeći nekoliko njih prema različitim izvorima, kao što su Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine te Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Stupnjevitost baštine prema lokalitetu je potpoglavlje koje dijeli baštinu na svjetsku, nacionalnu, lokalnu i osobnu, te se posebno objašnjava svaka od njih. Potom se predstavlja hrvatski Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji daje definiciju kulturne baštine, štiti kulturnu baštinu i određuje mjere zaštite i nadzor nad njihovim provođenjem.

Treće poglavlje posvećeno je UNESCO-u, organizaciji Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, koja je osnovana 1945. godine. Potpoglavlje trećeg poglavlja prikazuje UNESCO-ovo poslanje očuvanja svjetske baštine, opisujući potrebu zaštite najvažnijih svjetskih djela.

Četvrto poglavlje govori o hrvatskoj kulturnoj baštini uvrštenoj na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Za početak se navodi katedrala Sv. Jakova u Šibeniku, uvrštena 2000. godine u svjetsku baštinu UNESCO-a. Zatim se spominje povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača, koja se na listi pojavljuje među prvima, 1979. godine. U sljedećima potpoglavljima ukratko se opisuju ljepote i vrijednosti Dubrovnika i Starog grada, te se navodi godina njihova uvrštavanja na UNESCO-ovu listu svjetske baštine. Iduća potpoglavlja posvećena su Eufrazijevoj bazilici u Poreču, poznatoj kao najbolje očuvan sakralni kompleks iz vremena ranog kršćanstva i Bizanta; povijesnoj jezgri grada Trogira, uvrštenoj na UNESCO-ovu listu 1998. godine, jednako kao i Eufrazijeva bazilika u Poreču; Starigradskom polju na Hvaru, koje je uvršteno na listu svjetske baštine kao sedmi hrvatski zaštićeni lokalitet, i Plitvičkim jezerima.

2. Kulturna baština

U vremenu se pojavljuju elementi prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, uz pojavu trajnosti i trenutnosti, ponavljanja ili učestalosti. Može se govoriti o prirodnom, urbanom, ruralnom, kultiviranom i o nizu drugih prostora koji svojim značajkama mogu djelovati na određivanje pojma identiteta. Identitet označava podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina. „Preciznije određenje identiteta koji se može manifestirati putem kulturne baštine ovisi prvenstveno o svjesnom činu namjere u određivanju najpovoljnijeg prosjeka onih elemenata koji će pružiti optimalne mogućnosti izražavanja takvog identiteta unutar postojećeg ili potencijalnog inventara baštine, muzejskog zbirnog fonda, fonda arhiva ili biblioteke.“[1] Čuvanjem i prezentiranjem baštine može se djelotvornije iskazivati ili potvrđivati kulturni, prirodni, nacionalni ili neki drugi identitet. Predmeti i cjeline kulturne baštine sadrže osobine pomoću kojih se može izraziti neki od mogućih identiteta. Oni svojom materijalnošću ostaju dokumentima vremena. Interpretacijom kulturne baštine otvaraju se mogućnosti za formuliranje poruka čiji će sadržaj biti temeljem identiteta onih značajki koje će odgovarati nekom konkretnom društvu i vremenu u konkretnom prostoru.

2.1. Povijesni razvoj i kompleksnost pojma

Današnje značenje pojma baštine je rezultat povijesne evolucije započete s Francuskom revolucijom. Neposredno prije toga baština je označavala nasljedno dobro koje se prenosilo s roditelja na djecu, čineći na taj način osnovnu komponentu obitelji koja se treba poštovati i čuvati. Nakon Francuske revolucije razvija se pojam baštine čije se kompetencije premještaju s obitelji na naciju, čime ona postaje zajedničko dobro naroda. Baština kao nositelj vrijednosti memorije postaje element koji doprinosi stvaranju nacionalnog identiteta.

Vremenom se formirala ideja da baština, kao dobro dobiveno u naslijeđe koje se prenosi budućim generacijama s koljena na koljeno, može pripadati ne samo obitelji već i nekoj

[1] Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 99.

društvenoj skupini. "Baština postaje nacionalno dobro, a snaga koju posjeduje kao nositelj identiteta određene društvene zajednice s jedne strane predstavlja prošlost te iste zajednice, a s druge ima implikacije i na njezinu sadašnjost, odnosno budućnost."[2]

Kompleksnost baštine očituje se u mogućnosti da se ona osjeća kao vlastita ili kao svjetska, ne dovodeći u vezu lokalitet na kojem se nalazi.

2.2. Definicija baštine

Definicije kulturne baštine vremenom su se mijenjale, odnosno proširivale, bilo u karakteru tipologije ili u geografskom smislu. Prema UNESCO-ovoj Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, iz 1972. godine, kulturna baština odnosi se na „spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.“[3] Postoje tri glavne komponente Konvencije pri definiranju kulturne baštine, a to su: spomenici u koje pripadaju djela arhitekture, monumentalna djela iz područja skulpture i slikanja, elementi ili strukture arheološke prirode, crteži, pećine i prebivališta, te kombinacije obilježja univerzalne (povijesne, umjetničke ili znanstvene) vrijednosti. U drugu komponentu ubrajaju se skupine građevina: skupine samostojećih ili povezanih građevina koje zbog svoje arhitekture, položaja u okolišu ili homogenosti posjeduju izuzetnu univerzalnu vrijednost, bilo povijesnu, znanstvenu ili umjetničku. Zadnja komponenta Konvencije kod definiranja kulturne baštine su lokaliteti, što se odnosi na djela čovjeka ili kombinirana djela prirode i čovjeka, te područja koja uključuju arheološke lokalitete izuzetne univerzalne vrijednosti – povijesne, znanstvene ili umjetničke.

Na mrežnim stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske, kulturna baština, materijalna i nematerijalna, predstavljena je kao zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj posebnosti i raznolikosti, a njezina zaštita jedan je od važnih preduvjeta za prepoznavanje, definiranje i potvrđivanje kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna

[2] Jelinčić, Daniela Angelina. Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima. Zagreb: Menadarmedia, 2010. Str. 17.
[3] Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2012-08-13)

kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, arheološkog, znanstvenog, paleontološkog i antropološkog značenja.[4]

Suština termina odnosi se na nasljeđe materijalnih artefakata i nematerijalnih atributa zajednice ili društva koji su naslijeđeni od prošlih generacija, te se odražavaju u sadašnjosti i čuvaju za budućnost. Baština naslijeđena iz prošlosti je jedinstvena i nezamjenjiva i ta činjenica sadašnjim generacijama nameće odgovornost za njezino očuvanje. Materijalna baština uključuje također i zgrade, povijesne lokalitete, artefakte i spomenike koji su vrijedni očuvanja, dok prirodna baština čini relevantan dio kulture, obuhvaća krajolike i prirodni okoliš, te biljni i životinjski svijet, a često je i važna komponenta turističke industrije.

Definicija baštine također obuhvaća i nematerijalnu pojavnost određene kulture koja se često odražava kroz društvene običaje, a očituje se u društvenim vrijednostima i tradiciji, estetskim i duhovnim vjerovanjima, običajima i praksama, umjetničkom izrazu, jeziku i ostalim aspektima ljudske aktivnosti.

2.3. Stupnjevitost baštine prema lokalitetu

Stupnjevitost vezanosti baštine uz lokalitet može imati različite razine, a to su: svjetska, nacionalna, lokalna i osobna.

Svjetska baština pripada cjelokupnom čovječanstvu, bez obzira na zemljopisne granice. Prepoznavanje jedinstvene vrijednosti tih lokacija mora biti obveza cjelokupnog čovječanstva, uz pretpostavku da su one univerzalnog značaja.[5]

Svjetska baština poznata je širokom krugu javnosti, te u smislu tržišnog poslovanja ona privlači široke mase turista iz raznih zemalja svijeta. Većini turista posjećivanje međunarodnih lokaliteta baštine samo je izraz poštovanja prema univerzalnoj civilizaciji.

Na nacionalnoj razini, nacionalni ponos i nacionalne ideale predstavljaju razni povijesni spomenici. Nacionalna baština može imati obrazovnu ulogu za turiste koji žele saznati nešto više

[4] Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6&fb_source=message (2012-08-13)

[5] Usp. Cattaneo, Marco; Trifoni, Jasmina. Velika knjiga UNESCO-ove svjetske baštine. Varaždin : Stanek, 2006. Str. 9.

o zemlji koju posjećuju.

Na lokalnim razinama "zajednice imaju potrebu za zajedničkim oznakama kako bi ostale u dodiru s vlastitom kolektivnom prošlošću u svijetu stalne promjene."[6] Mnoštvo gradova i sela nastoje očuvati scene i strukture prošlosti koje se inače ne bi kvalificirale za državnu skrb.

Osobna baština privlači ljude emocionalno vezane uz određeni lokalitet, te je u ovu kategoriju uključena baština povezana s posebnim interesnim grupama kojima pripada putnik. Ova razina baštine privlači male skupine ljudi.

Tipologija ove vrste ostavlja mogućnost da se te razine isprepliću, te ono što jednoj osobi predstavlja svjetsku baštinu, nekoj drugoj osobi može predstavljati osobnu. Samo preplitanje kategorija baštine dokazuje njezinu kompleksnost. Za primjer može poslužiti Eiffelov toranj, koji može, kao lokalna baština, za stanovnike Pariza izazvati ponos, a isto tako biti i važan element nacionalne povijesti. Isto se može reći i za neki stari budistički hram, koji za međunarodnog posjetitelja može označavati svjetsku baštinu, dok je on za budistu osobna baština.[7]

2.4. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

U Republici Hrvatskoj, 18. lipnja 1999. godine, donesen je Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, kojim se uređuju vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, obavljanje inspekcijskih i upravnih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, te financiranje zaštite i očuvanje kulturnih dobara.

Prema ovom zakonu, koji štiti kulturna dobra bez obzira na vlasništvo, preventivnu zaštitu ili registraciju, kulturna dobra su: pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, arheološkog, povijesnog, antropološkog i znanstvenog značenja, arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi, nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva, te prostori u kojima se čuvaju i izlažu kulturna dobra.

Za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, te za određivanje mjera zaštite i nadzor nad

[6] Jelinčić, Daniela Angelina. Nav. dj., str. 18.
[7] Usp. Isto, str. 19.

njihovim provođenjem, skrbe tijela državne uprave, tijela lokalne samouprave i uprave, te također tijela lokalne samouprave u području kulture, prostornog planiranja i uređenja prostora, zaštite okoliša i graditeljstva. Vlasnici i nositelji prava nad kulturnim dobrom, jednako kao i svi ostali građani, dužni su skrbiti o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Zaštita kulturnih dobara podrazumijeva: zaštitu i očuvanje kulturnih dobara u izvornom i neokrnjenom stanju, prenošenje kulturnih dobara budućim naraštajima, stvaranje prikladnih uvjeta za opstanak kulturnih dobara, sprječavanje radnji kojima bi se moglo promijeniti svojstvo, značenje ili izgled kulturnog dobra; sprječavanje protupravnog postupanja i prometa kulturnim dobrima, te nadzor nad iznošenjem i uvozom kulturnih dobara.

U Zakonu se navodi što sve može biti nepokretno kulturno dobro (kao što su grad, selo, naselje, građevina, područje, spomenik, arheološko nalazište, vrtovi, perivoji, tehnički objekti i slično), te se navodi i što sve može biti pokretnim kulturnim dobrom (zbirka predmeta u muzejima ili galerijama, crkveni inventar, arhivsko gradivo, filmovi, arheološki nalazi, antologijska djela, stare rijetke knjige, kazališni rekviziti, kostimi i slično). U nematerijalna kulturna dobra ubrajaju se razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a to su jezik i dijalekti, govori i toponimika, usmena književnost, folklorno stvaralaštvo te tradicijska umijeća i obrti.

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara propisan je način uspostavljanja zaštite nad kulturnim dobrom, što podrazumijeva preventivnu zaštitu kojom se utvrđuje predmet preventivne zaštite i rok na koji se određuje. Propisuje se i Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, koji vodi Ministarstvo kulture, a sastoji se od Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih dobara.

Obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, prema ovom zakonu, obavljaju muzeji i galerije, restauratorske ustanove, arhivi i knjižnice, te druge javne ustanove u kulturi koje obavljaju poslove u vezi sa čuvanjem, obnovom i zaštitom kulturnih dobara.

U posljednjoj točki ovoga zakona obrazlaže se financiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara. Sredstva za održavanje i očuvanje kulturnog dobra osiguravaju se iz državnog proračuna, proračuna županija, donacija, naknada za koncesije, zapise i zaklada, te iz drugih izvora

utvrđenih Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ili drugim propisima.[8]

3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Ogranization (UNESCO)

UNESCO je organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, osnovana Konvencijom 16. studenoga 1945. godine, koja je stupila na snagu 4. studenoga 1946. UNESCO je "specijalizirano tijelo UN-a koje potiče suradnju među članicama na području obrazovanja i znanosti, a za cilj ima zaštitu kulturne i prirodne baštine čovječanstva, zbog čega od 1972. sastavlja Popis svjetske kulturne i prirodne baštine."[9]

UNESCO čine 195 država članica te 8 pridruženih. Samo sjedište organizacije nalazi se u Parizu, na Place de Fontenoy. Glavna zgrada u kojoj se nalazi sjedište UNESCO-a je inaugurirana 1958. godine.

Radna tijela UNESCO-a čine Opća skupština (General Conference), koja je osnovno tijelo na kojem odluke donose sve države članice, a sastaje se svake dvije godine da bi se utvrdila strategija i područje rada Organizacije. Izvršno vijeće (Executive Board) je sastavljeno od 58 država članica, a sastaje se kako bi se osiguralo provođenje odluka s Opće skupštine. Također je odgovorno za pripremu Opće skupštine te za razmatranje programa i proračuna Organizacije. Tajništvo (Secretariat) čine zaposlenici koji provode odobreni program, a čini ih 2000 članova iz 170 zemalja svijeta.

Glavna ravnateljica UNESCO-a je gospođa Irina Bokova, izvršna voditeljica Organizacije koja oblikuje prijedloge za provedbu putem Opće skupštine i Izvršnog vijeća. Zadaća glavne ravnateljice je, također, pripremanje nacrta programa i proračuna za dvogodišnje razdoblje.

UNESCO djeluje u pet programskih područja, a to su: obrazovanje, prirodne znanosti, društvene i humanističke znanosti, kultura te komunikacije i informacije.

U programsko područje obrazovanja pripada obrazovanje za sve, osnovno obrazovanje,

[8] Usp. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. // Narodne novine 69 (1999). URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html (2012-08-13)
[9] UNESCO. // Hrvatska enciklopedija: Tr-Ž. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv. 11. 2009. Str. 193.

obrazovanje djevojčica i žena, opismenjavanje, strukovno i tehničko obrazovanje, visoko školstvo, obrazovanje nastavnika, e-učenje, udružene škole i obrazovanje za održivi razvoj.

Prirodne znanosti uključuju razvoj, temeljne i inženjerske znanosti, pitanje voda i njihovih pridruženih ekosustava, ekološke znanosti i odnos okoliša i razvoja.

Društvene i humanističke znanosti bave se društvenim promjenama, filozofijom, promicanjem ljudskih prava, demokratskim načelima i tolerancijom, multikulturalizmom, urbanim problemima, etikom u znanosti i tehnologiji te bioetikom.

Programsko područje kulture obuhvaća materijalnu i nematerijalnu baštinu, kulturnu raznolikost, kulturnu industriju, interkulturalni dijalog, kulturni turizam, kulturnu politiku, kreativnost i umjetnost te autorska prava.

Zadnje programsko područje su komunikacije i informacije, a bave se razvojem komunikacija, poticanjem slobodnog protoka informacija riječju i slikom te digitalizacijom.[10] UNESCO je UN-ova specijalizirana agencija koja djeluje kroz sustav Nacionalnih povjerenstava, koja su glavna poveznica u dijalogu država članica UNESCO-a. Nacionalna povjerenstva djeluju i kao savjetodavno tijelo Vlade zemlje članice, te pomažu pri izvedbi mnogih inicijativa. Poveljom o nacionalnim povjerenstvima iz 1978. godine utvrđeni su uloga, zadaci i međusobni odnosi između nacionalnih povjerenstava, država članica i UNESCO-a, a predstavnici obrazovnih, znanstvenih i kulturnih zajednica, parlamentarci, predstavnici nevladinih udruga, te akademske i poslovne zajednice čine članove povjerenstva za UNESCO.

UNESCO-ovo poslanje je pridonijeti izgradnji mira, iskorijenjivanju siromaštva te održavanju međukulturnog dijaloga kroz znanost, obrazovanje, kulturu, informacije i komunikaciju. Organizacija je posebno usredotočena na dva prioriteta, a to su Afrika i ravnopravnost spolova.[11]

[10] Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: http://www.min-kulture.hr/unesco/ (2012-08-13)
[11] Usp. Introducing Unesco: what we are. URL: http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/introducing-unesco/ (2012-08-13)

3.1. UNESCO-ovo poslanje očuvanja svjetske baštine

Već u doba Prvoga svjetskog rata javlja se ideja o stvaranju međunarodnog pokreta koji bi štitio naslijeđe čovječanstva. Potreba da se od propadanja zaštite najvažnija svjetska djela nije došla do izražaja do 1959. godine, kada su vode rijeke Nil počele puniti akumulacijsko jezero asuanske brane. Neki od stručnjaka upozoravali su da će voda, ne bude li se nešto poduzelo, potopiti hramove Ramsesa II. u Abu Simbelu (koji se smatraju najvećim arhitektonskim remek djelima drevnog Egipta). UNESCO je, prikupivši 80 milijuna dolara, pokrenuo kampanju za očuvanje hramova. Ta svota prikupljenog novca bila je dovoljna da se hramovi rastave i premjeste na sigurnije mjesto, a sama operacija premještanja trajala je do 1966. godine. Nakon toga uslijedile su kampanje spašavanja Venecije i njezine lagune, arheoloških ostataka u Mohenja Daru u Pakistanu te dijelova hrama Borobudur u Indoneziji.[12]

UNESCO je počeo rad na konvenciji koja će štititi svjetsku kulturnu baštinu, a u međuvremenu je Međunarodna unija za očuvanje prirode izradila dokument za zaštitu prirodnih čuda planeta Zemlje. Godine 1972. na UN-ovoj sjednici o čovjekovoj okolini, održanoj u Stockholmu, oba su prijedloga predstavljena, te je istodobno prihvaćen i sporazum o popisu lokacija koje pripadaju svjetskoj baštini. Sporazum je odobren u Parizu na općoj sjednici UNESCO-a 16. studenog 1972. godine, a na snagu je stupio 17. prosinca 1975. godine.

UNESCO-ov cilj je prepoznavanje, proučavanje i očuvanje spomenika, kompleksa i lokacija, koje su stvorili priroda i čovjek, a koje su od neprocjenjive, povijesne, prirodne, umjetničke, znanstvene i arheološke vrijednosti.

Danas popis svjetske baštine sadrži izniman skup lokacija i djela, u što pripada i oko 950 lokacija u 157 zemalja, a istodobno obuhvaća povijest ljudske vrste i samog planeta Zemlje, te pruža precizne informacije o kulturi i uvid u to koliko su oni uistinu duboko povezani.[13]

Svake godine se četiri milijuna američkih dolara iz Fonda svjetske baštine izdvaja za prepoznavanje, zaštitu i promidžbu svjetske baštine. Također se, prema potrebi, organiziraju i hitne akcije popravka štete nastale u ljudskim i prirodnim katastrofama koje oštećuju kulturna i prirodna dobra (a to su ratovi, potresi i poplave). Na taj je način nastala i Lista svjetske kulturne i

[12] Usp. Cattaneo, Marco; Trifoni, Jasmina. Nav. dj., str. 11.
[13] Usp. UNESCO World Heritage Centre – World Heritage List. URL: http://whc.unesco.org/en/list (2012-08-13)

prirodne baštine u opasnosti. Ipak, najmlađa UNESCO-ova lista ona je koja bilježi dobra nematerijalne svjetske baštine.[14]

4. Hrvatska kulturna baština

Kulturna baština, kao zrcalo kulturne raznolikosti, "jedan je od ključnih elemenata za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnih identiteta."[15] Hrvatska kulturna dobra, upisana u UNESCO-v registar svjetske baštine, nedvojbeno pokazuju hrvatsko ravnopravno sudjelovanje u stvaranju naslijeđa čovječanstva.[16]

Velike povijesne trenutke koji su se odvijali na prostoru Hrvatske, od najranijih vremena pa do danas, pratila je živa kulturna djelatnost koja je urodila jedinstvenim spomeničkim vrijednostima i umjetničkim djelima od kojih su mnoga po svojim osobitostima jedinstvena u svijetu. Uz to sve, zbog raznovrsnog krajolika koji podrazumijeva plodnu slavonsku ravnicu, šumovite dinarske planine i kršne doline i polja, pa sve do primorskoga, obalnog i otočnog pojasa, Hrvatsku krasi niz prirodnih ljepota za koje se također može reći da su zaslužile biti zaštićene na svjetskoj razini.[17]

Nakon utemeljenja UNESCO-ove Konvencije za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine, hrvatski su se spomenici počeli upisivati već 1978. godine. Godinu dana kasnije upisana su dva hrvatska kulturna lokaliteta, Stari grad u Dubrovniku i Dioklecijanova palača u Splitu, te jedan prirodni, Plitvička jezera. Sljedeća kulturna dobra upisana na listu 1997. godine bila su Eufrazijeva bazilika u Poreču i povijesna jezgra grada Trogira, a godinu dana kasnije na listu je dospjela i Šibenska katedrala. Kao kulturno dobro, 2008. godine upisuje se i Starigradsko polje, koje je dotad bilo na UNESCO-ovoj tzv. Pristupnoj listi kulturnih dobara. Starigradsko polje uvršteno je na listu svjetske baštine kao sedmi hrvatski zaštićeni lokalitet u kategoriji tzv. mješovitog, kulturnog i prirodnog dobra.

---

[14] Usp. Vilagorac Brčić, Inga. Hrvatska i UNESCO: pregled. Zagreb: Ex libris, 2010. Str. 8.
[15] Baran, Vedrana; Grabovac, Valentina; Puljić, Anita. Zaštita prirodne i kulturne baštine s posebnim naglaskom na Eufrazijevu baziliku. // Metodički obzori 2, 4 (2007), str. 94. URL: http://hrcak.srce.hr/19444 (2012-08-13)
[16] Usp. Kusin, Vesna. Hrvatski spomenici svjetske baštine. // Hrvatski iseljenički zbornik (2004). URL: http://www.matis.hr/zbornici/2004/hr/bas1.htm (2012-08-13)
[17] Usp. Vilagorac Brčić, Inga. Nav. dj., str. 11.

4.1. Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku

Kao jedno od hrvatskih kulturnih dobara, upisano u UNESCO-ov registar, navodi se katedrala Sv. Jakova u Šibeniku, izgrađena između 1431. i 1535. godine. Katedrala, podignuta na južnoj strani središnjeg starog gradskog trga, na mjestu romaničke crkve sv. Jaketa, svjedoči o bitnim razmjenama na području monumentalne umjetnosti između sjeverne Italije, Dalmacije i Toskane u 15. i 16. stoljeću. Šibensku katedralu projektirala su tri arhitekta, Francesco di Giacomo, Juraj Dalmatinac i Nikola Firentinac. Katedrala je jedina europska građevina koja je rađena isključivo u kamenu, te nije zidana nego sklopljena iz već izrađenih dijelova. Na vanjskom dijelu apsida nalazi se vijenac od 72 kamene glave žena, muškaraca i djece. To je prva apsidalna skulptura u Europi. Po svojoj ljepoti i stilskim značajkama katedrala je najvrjedniji objekt graditeljskog naslijeđa Šibenika, koji je 2000. godine uvršten u svjetsku baštinu UNESCO-a.[18]

4.2. Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom

Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom na UNESCO-ovoj se listi pojavljuje među prvima, još 1979. godine. Važnost Dioklecijanove palače nadilazi lokalni značaj zbog svoje očuvanosti te predstavlja "jedan od najpoznatijih i sastavnih arhitektonskih i kulturnih objekata na hrvatskoj obali Jadrana."[19]

Dioklecijanova palača, sagrađena između kasnog 3. i ranog 4. stoljeća poslije Krista, predstavlja najvrjedniji primjer rimske arhitekture na istočnoj obali Jadrana. Sama činjenica da je građevina bila posljednja rezidencija cara Gaja Aurelija Valerija Dioklecijana čini je značajnim spomenikom antičke povijesti. Niz arhitektonskih formi, koje su tada bile ujedinjene u najmodernijem građevinskom ostvarenju Rimskoga Carstva, najavio je nadolazeću ranokršćansku, bizantsku i ranosrednjovjekovnu umjetnost.

[18] Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4061 (2012-08-13)

[19] Historical Complex of Split with the Palace of Diocletian - UNESCO World Heritage Centre. URL: http://whc.unesco.org/en/list/97 (2012-08-13)

Vrijednosti Dioklecijanove palače su:

- kao antički spomenik značajna je za povijest svjetske umjetnosti, jer dokazuje povezanost rimskog graditeljstva sa starokršćanskim ostalim stilovima,
- kao spomenik koji je dalje živio, popunjavajući se zgradama i umjetninama kasnijih vremena, pokazuje stilove koji su se mjenjali tijekom različitih stoljeća na jadranskoj obali, gdje se graditeljstvo nastavljalo na temeljima starih spomenika, koristeći se njihovim ostacima, preplićući se kroz njih pa čak i rušeći ih.

U zidine Palače kasnije se postupno uklopio srednjovjekovni grad Split. Palača pripada u "živi" spomenik - služi kao stan u kojemu se živi i radi, te svako čišćenje i popravljanje građevine koristi jer se poboljšavaju stambeni, zdravstveni i prometni uvjeti grada u kojemu se nalazi Palača u središtu. Međutim, javlja se problem, što će se u budućnosti dogoditi s Palačom ako se i dalje u njoj nastave raditi komercijalni objekti.

Palača je imala ulaze na sve četiri strane svijeta: istočna su *Porta argentea* (Srebrna vrata), sjeverna *Porta aurea* (Zlatna vrata), južna su *Porta aenea* (Brončana vrata), i zapadna *Porta ferrea* (Željezna vrata). Zlatna vrata bila su glavni ulaz u Palaču. Unutarnji je raspored Palače pravilan i očituje se u podjeli na dva dijela. U sjevernom je bila smještena vojska te radionica za vojne uniforme. Taj je dio antičkom ulicom Decumanus odijeljen od južnog, u kojem su bile careve odaje.[20]

4.3. Dubrovnik, Stari grad

Dubrovnik, Stari grad, kroz stoljeća je sačuvao karakter jedinstvene urbane cjeline zadane 1272. godine, kada je gradski Statut definirao izgled grada, raspored ulica, njihovu širinu i raspored građevina te građevne materijale. U to se vrijeme grade i zidine koje su dovršene u 15. i 16. stoljeću. Zidine duge 1940 metara, krase kule kao što su Lovrjenac, Minčeta, Revelin te Bokar. Glavna ulica Stradun proteže se gradom u smjeru istok-zapad i dijeli grad na dva dijela. Na zapadnom ulazu u grad nalazi se Franjevački samostan, građen u 14. i 15. stoljeću. Na istočnom dijelu grada nalazi se samostan Sv. Klare iz 13. stoljeća te renesansna crkva Sv. Spasa,

[20] Usp. Vilagorac Brčić, Inga. Nav. dj., str. 28.

dok se na istočnom dijelu Straduna nalazi središnji gradski trg, Luža. Palača Sponza, građena u gotičko-renesansnom stilu, bila je sjedište dubrovačke carine i kovnice novca. Nadalje, u gradu se nalazi crkva Sv. Vlaha koja je bila građena u romaničkom stilu, no kad je u požaru stradala, u razdoblju od 1705. do 1715., obnovljena je u baroknom stilu. Južno od Straduna nalaze se Knežev dvor i katedrala, tvrđava Sv. Ivana i isusovački samostan.[21]

4.4. Eufrazijeva bazilika u Poreču

Biskupski kompleks u Poreču poznat je kao najbolje očuvan sakralni kompleks iz vremena ranoga kršćanstva i Bizanta kojega čine znamenita katedrala, posvećena Uznesenju Marijinu, zatim arij, krstionica, biskupska palača i zvonik, što su izvanredni primjeri ranokršćanske i bizantske crkvene arhitekture. Sredinom 6. stoljeća biskup Eufrazije dao je katedralu preurediti u bizantskom stilu te ukrasiti poznatim mozaicima. Od tada se katedrala naziva Eufrazijevom bazilikom ili Eufrazijanom. Prije Eufrazijeve pregradnje na mjestu katedrale postojale su dvije paralelne bazilike iz 4. stoljeća, koje su bile odvojene uskim prolazom, a o tome svjedoče ostaci podnih mozaika koji se danas mogu vidjeti u bočnim brodovima i izvan bazilike. "Katedrala je jedna od prvih i najvećih trobrodnih bazilika s tri apside."[22] Sam unutarnji prostor katedrale raščlanjen je s 18 visokih mramornih stupova koji imaju reljefno obrađene kapitele. Zidovi ispod lukova sjeverne strane ukrašeni su štukaturama. Pozlaćeni i figurativni mozaici katedrale jedni su od najznačajnijih u Europi, te se zbog svoje ljepote i očuvanosti mogu svrstati uz bok mozaicima najznamenitijih sakralnih građevina iz onoga doba, San Apollinare Nuovo i San Apollinare in Classe u Ravenni.

[21] Usp. Isto, str. 18.
[22] Usp. Isto, str. 39.

4.5. Trogir, povijesna jezgra grada

Grad Trogir utemeljili su Grci u 3. stoljeću prije Krista, ali tragovi nasljednosti tog područja sežu do oko 2000. godina prije Krista, te bi se zbog toga moglo reći da je Trogir jedan od najstarijih gradova na Sredozemlju. Stara povijesna jezgra grada nalazi se na malom poluotoku, a plan trogirskih ulica definiran je još u helenističko doba. Glavna ulica pruža se u smjeru sjever-jug te razdvaja grad na dva dijela. Danas se na području grada vide građevine svih povijesnih razdoblja i stilova te se zbog toga povijesna jezgra Trogira doima poput dragocjenog muzeja u kojem svi spomenici zajedno čine skladnu cjelinu. U 13. i 14. stoljeću grad Trogir dobio je zidine unutar kojih su dvije velike gradske kule, jugozapadna Kamerlengo i sjeverozapadna Sv. Marko. U sam grad ulazi se kroz velika renesansna Morska vrata iz 1593. godine. Trogirski srednjovjekovni gradski trg okružen je vrijednim građevinama među kojima dominira katedrala Sv. Lovrijenca, drugog trogirskog sveca zaštitnika. Katedrala je izgrađena u 13. stoljeću u romaničkom stilu. Od ostalih trogirskih građevina treba izdvojiti crkvu Sv. Sebastijana iz 1477. godine, Kneževu palaču, koja je danas Gradska vijećnica, izgrađena u 13. stoljeću; palaču Cipiko iz 15. stoljeća, rađenu u gotičko-renesansnom stilu; te gradsku ložu koja je nekad bila Sudnica.[23]

4.6. Hvar, Starigradsko polje

Starigradsko je polje najveće i najplodnije polje na jadranskim otocima, te je jedinstveno na svijetu zbog toga što je do danas zadržalo antičku parcelaciju. Radi se o najstarijoj zemljišnoj podjeli na Sredozemlju koja je očuvana gotovo netaknuta. Starigradsko polje nalazi se na sjeverozapadnoj strani otoka Hvara, dugo je 6 km, a prostire se u smjeru istok-zapad, od uvale Vrboske do Starigradskog zaljeva. Plodno polje i dobar strateški položaj tog dijela otoka omogućili su rano osnivanje naselja. Blaga i ugodna klima te dovoljna količina pitke vode pridonijele su da Starigradsko polje do danas ostane gotovo nepromijenjeno. Na području Starigradskog polja zabilježeno je više od stotinu arheoloških lokaliteta, a najpoznatiji od njih su

[23] Usp. Isto, str. 46.

Villa Rustica Kupinovnik, sjeverno od ceste Jelsa – Stari grad, te grčka kula Maslinovik, sjeverno od sportskog aerodroma.[24]

4.7. Plitvička jezera

Plitvice, kao hrvatski najvrjedniji prirodni rezervat, proglašene su Nacionalnim parkom 8. travnja 1949. godine. Park obuhvaća površinu od 29 482 hektara, a čini ga šesnaest velikih i nekoliko manjih jezera okruženih gustim šumama u kojima obitavaju mnoge rijetke životinjske i biljne vrste.[25] U parku se može vidjeti čak 157 vrsta ptica, medvjed, više od 50 vrsta sisavaca, te 1 267 biljnih vrsta. Formiranje jezera odvijalo se u posljednjih desetak tisuća godina, a njihove oblike uvjetovale su naslage sedre i sedotvorno bilje. Arheološka iskopavanja potvrdila su da je područje Plitvica bilo naseljeno još od pretpovijesnih vremena.

[24] Usp. Isto, str. 54.
[25] Usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4061 (2012-08-13)

5. Zaključak

U radu se opisivala kulturna baština koja se definira kao zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkog, arheološkog, znanstvenog, paleontološkog i antropološkog značenja. Preko definicije kulturne baštine, njezinog povijesnog razvoja i kompleksnosti pojma, prikazana je i stupnjevitost baštine prema lokalitetu, tj. razlika između svjetske, nacionalne, lokalne i osobne baštine. U radu je ukratko opisan i objašnjen hrvatski Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, koji štiti kulturna dobra Republike Hrvatske. Ovaj zakon, donesen 1999. godine, uređuje uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, navodi obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, te financiranje zaštite kulturnih dobara. Prema Zakonu, vlasnici i nositelji prava nad kulturnim dobrom, kao i svi ostali građani, dužni su skrbiti o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Poslanje UNESCO ogranizacije je pridonijeti izgradnji mira, iskorjenjivanju siromaštva te održavanju međukulturalnog dijaloga kroz znanost, obrazovanje, kulturu i informacije. UNESCO-ovo poslanje očuvanja svjetske baštine započinje spašavanjem hramova u Abu Simbelu 1959. godine, kada su hramovi, pod prijetnjom od potapanja, rastavljeni i premješteni na suho tlo. UNESCO je tada prikupio više od 80 milijuna dolara te pokrenuo kampanju za očuvanje hramova. Nakon toga je UNESCO počeo rad na konvenciji koja će štititi svjetsku kulturnu baštinu, i 1972. godine objavljena je Konvencija za zaštitu svjetske kulture i prirodne baštine. Ovim radom predstavljena je i hrvatska materijalna kulturna baština koja je uvrštena na UNESCO-ovu listu zaštićene svjetske baštine. Od hrvatskih kulturnih dobara, na UNESCO-ovoj listi nalaze se Stari grad u Dubrovniku, Dioklecijanova palača u Splitu, Eufrazijeva bazilika u Poreču, povijesna jezgra grada Trogira, katedrala Sv. Jakova u Šibeniku, Plitvička jezera, a posljednje hrvatsko uvršteno dobro na listi je Starigradsko polje na Hvaru.

Može se primijetiti kako svijet prigušuje kulturne različitosti brzom globalizacijom, stoga treba obratiti pozornost na ono što nas okružuje, na kulturnu baštinu koja je od neprocjenjive vrijednosti za cijelo čovječanstvo, te je trebamo što bolje zaštiti i sačuvati za buduće naraštaje, predstavljajući i promičući njezinu vrijednost. Kulturna baština, kao nositelj identiteta određene

ljudske zajednice, treba biti očuvana jer ako se ne bude štitila i čuvala, budućim generacijama neće ostati ni traga o ljudskom postojanju i življenju na ovom planetu.

Literatura

1. Baran, Vedrana; Grabovac, Valentina; Puljić, Anita. Zaštita prirodne i kulturne baštine s posebnim naglaskom na Eufrazijevu baziliku. // Metodički obzori 2, 4(2007), str. 93-108. URL: http://hrcak.srce.hr/19444 (2012-08-13)
2. Cattaneo, Marco; Trifoni, Jasmina. Velika knjiga UNESCO-ove svjetske baštine. Varaždin : Stanek, 2006.
3. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2012-08-13)
4. Historical Complex of Split with the Palace of Diocletian - UNESCO World Heritage Centre. URL: http://whc.unesco.org/en/list/97 (2012-08-13)
5. Introducing Unesco: what we are. URL: http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/introducing-unesco/ (2012-08-13)
6. Jelinčić, Daniela Angelina. Kultura u izlogu : kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima. Zagreb: Menadarmedia, 2010.
7. Kusin, Vesna. Hrvatski spomenici svjetske baštine. // Hrvatski iseljenički zbornik (2004). URL: http://www.matis.hr/zbornici/2004/hr/bas1.htm (2012-08-13)
8. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
9. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: http://www.min-kulture.hr/ (2012-08-13)
10. UNESCO. // Hrvatska enciklopedija. 1 : Tr – Ž. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv. 11. 2009. Str. 193.
11. UNESCO World Heritage Centre – World Heritage List. URL: http://whc.unesco.org/en/list (2012-08-13)
12. Vilagorac Brčić, Inga. Hrvatska i UNESCO: pregled. Zagreb: Ex libris, 2010.
13. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. // Narodne novine 69 (1999). URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html (2012-08-13)